

Stimulanser kan ge ett brett sparande

De västtyska erfarenheterna tyder på att hushållens sparande skulle kunna både ökas och breddas avsevärt, menar Anders Thomasson. Framförallt skulle man med skattesubventioner till låg- och mellaninkomsttagare kunna öka sparandet i tidigare lågsparande grupper.

Debatten om den svenska krisen handlar i mycket om sparande eller snarast bristen på sparande. Underskotten i statsbudgeten och bytesbalansen är olika utslag av detta sparunderskott. Intresset har riktats mot hushållens sparmöjligheter. Genom löntagarfonder skulle hushållen *tvingas* öka sitt sparande. Det är påfallande hur lite möjligheten att påverka hushållssparandet *på frivillig väg* har diskuterats. I den mån frivilligt stimulerat sparande alls har diskuterats, har intresset koncentrerats kring följande frågor:

1. Kan man få en bättre spridning på hushållssparandet?
2. Kan man få en väsentligt större volym på hushållssparandet?
3. Kan dessa mål uppnås med statliga sparstimulanser?

Det är uppenbart att dessa frågor är värda en närmare analys.

Syftet med denna artikel är att belysa ovanstående frågor genom att presentera det västtyska systemet för hushållssparande, ett system som uppenbarligen varit framgångsrikt när det gäller att öka hushållens sparande. Jag är väl medveten om att det skulle krävas en

mera omfattande ekonometrisk studie för att kunna dra några säkra slutsatser om det exakta sambandet mellan sparstimulanser och sparande. Men det kan ändå vara av intresse för den svenska debatten att redovisa det västtyska systemet och dra vissa preliminära slutsatser.

De västtyska sparsystemen

De olika sparstimulerande åtgärderna sammanfattas i västtysk politik under en enda gemensam rubrik: "Förmögenhetspolitik". Målet är att hos samtliga tyska medborgare bygga upp ett sparande, både finansiellt och i form av bostad. Sparstimulanserna är uppdelade på tre olika premieringssystem reglerade av var sin lagstiftning.

Den första av dessa lagar heter Sparpremielagen ("Sparpremiengesetz"). Enligt denna lag får varje medborgare en statlig premie motsvarande 14–18 procent av sitt sparande under år ett, under förutsättning att detta står kvar på sparkontot till år sex eller sju. Premiens storlek beror på hushållets storlek: Ensamstående får 14 procent, hushåll med ett barn får 16 procent, hushåll med två barn får 18 procent osv. I första hand gäller detta system banksparande. Det maximala årliga sparbelopp som premieras är ganska begränsat: 1 600 DM per person eller det dubbla för makar. Den andra intressanta lagen kallas

ANDERS THOMASSON är polmag och utredningssekreterare på Sveriges Aktiesparares Riksförbund.

Bostadssparpremielagen ("Wohnungsbausparpremiengesetz"), och den är konstruerad på ungefär samma sätt som Sparpremielagen.

Den tredje av de viktiga sparlagarna betecknas Tredje förmögenhetsbildningslagen ("Dritte Vermögensbildungsgesetz"). Enligt denna lag, vanligen kallad "624-DM-lagen", kan anställda, enskilt eller kollektivt, teckna avtal med sin arbetsgivare om att avsätta ett visst löneutrymme som sparlön.

Det maximala belopp som kan avsättas till sparlön varje år är 624 DM, därav lagens beteckning. Sparlönen är bunden i sex år. För detta sparande får varje löntagare en statlig premie, som uppgår till 30—40 procent av det sparade beloppet. Den högre procentsatsen gäller för hushåll med mer än två barn. Det finns en högsta inkomstgräns för deltagarna i sparandet, 48 000 DM per hushåll i taxerad årsinkomst.

Det kanske mest intressanta är att sparlagarna kan *kombineras*. Detta betyder, att löntagare tillgodogör sig *två olika* premier, dels enligt 624-DM-lagen, dels enligt någon av de andra sparlagarna. På så sätt blir den *sammanlagda* premien så hög som 44—58 procent beroende på antalet barn i hushållet. Detta är det mest karaktäristiska för den tyska sparmodellen: En mycket hög premienivå, på ett tämligen begränsat sparbelopp.

Ett annat karaktäristiskt drag är kopplingen mellan individuellt och kollektivt sparande. En stor del av sparandet enligt 624-DM-lagen är fastlagt i kollektivavtal, på företagsnivå eller branschnivå. En mindre del är bestämt genom individuella sparavtal. Detta kollektiva inslag har lett till en del missförstånd i den svenska debatten. Man har sett kollektivavtalen som den tyngsta förklaringen till sparframgångarna, vilket knappast är korrekt. Av det *samlade sparandet* inom alla de olika spar-

Tabell 1.

Månadslön per hushåll	Andel hushåll som deltar
Under 1 000 DM	62,8 procent
1 001—1 400 "	81,0 "
1 401—1 600 "	85,3 "
1 601—1 800 "	88,3 "
1 801—2 000 "	86,2 "
2 001—2 500 "	85,3 "
2 501—3 000 "	83,4 "
3 001—3 500 "	77,8 "
3 501—4 000 "	70,7 "
över 4 000 "	48,6 "

systemen, står enskilt *individuellt* sparande för ungefär tre fjärdedelar och det *kollektivt avtalsbundna* sparandet för en fjärdedel.

Sparandets fördelning

Det råder knappast någon tvekan om, att det premierade sparandet har slagit igenom på bred front i Västtyskland. Framför allt har 624-DM-lagen fått en oerhörd omfattning. Enligt det tyska arbets- och socialministeriet deltar inte mindre än 92 procent av landets samtliga avtalsbundna löntagare i sparandet enligt 624-lagen, vilket naturligtvis förklaras till stor del av de kollektiva sparavtalen. Begränsningen till drygt 90 procent förklaras närmast av att de övriga löntagarna har för höga inkomster för att få vara med i systemet. På grund av premiens utformning har 624-DM-sparandet fått olika starkt genomslag i olika inkomstgrupper (se *tabell 1*).

Tabellen visar att en stor majoritet av hushållen med månadsinkomst under 4 000 DM deltar i 624-DM-sparandet. Anslutningen varierar dock på ett anmärkningsvärt sätt över inkomststegen. Det är påfallande hur anslutningen är *starkast ungefär mitt på inkomststegen*, ungefär där den genomsnittlige västtyske industriarbetaren ligger.

Ytterligare fakta om sparandets spridning förstärker bilden. Det gäller sparqvotens utveckling inom tre olika samhällsgrupper, nämligen tjänstemän, arbetare och pensionärer. För tjänstemännen har sparkvoten legat tämligen still kring 15-procentsnivån. För arbetare har sparkvoten ökat från ca 5 procent till 10—12 procent. Och för pensionärer har kvoten ökat från 3—4 procent till 7—8 procent (sparkvoten varierar något år från år). Dessa siffror gäller utvecklingen från 1967 till 1976, dvs under den tid då 624-DM-lagen fick sitt stora genombrott.

Den slutsats som skulle kunna dras av detta är följande: *Statliga sparpremier har åstadkommit ett ökat totalt sparande i tidigare lågspargrupper.*

Den totala sparvolymen

Nästa viktiga fråga är, hur hushållens totala sparvolym har utvecklats.

Vi kan konstatera, att det västtyska hushållssparandet ligger på en hög nivå, framför allt jämfört med de svenska hushållens sparande. Under 70-talet sparade de tyska hushållen i genomsnitt 15 procent av sina disponibla inkom-

ter efter skatt, medan de svenska hushållen under samma tid hade en sparkvot på endast 4,1 procent, (enligt de reviderade nationalräkenskaperna), dvs mindre än en fjärdedel av den tyska. Detta är en anmärkningsvärd skillnad.

Figur 1 ger en uppfattning om sparandets utveckling under tre decennier vad gäller hushåll, företag och offentlig sektor i Västtyskland. Det framgår tydligt, att hushållens sparande vuxit inte bara i absoluta termer, utan även i relation till andra sektorers sparande.

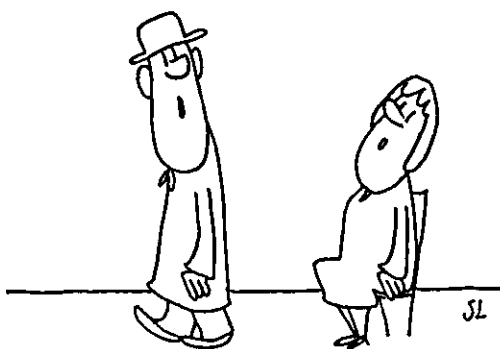
Stimulans och effekt

Så återstår frågan, hur detta ökade sparande egentligen är påverkat av sparstimulanserna. På denna punkt i vårt resonemang stöter vi på besvärliga metodologiska problem. Det är nämligen mer eller mindre omöjligt att direkt *bevisa* huruvida en viss stimulans har varit orsaken till en viss sparandeuppgång. Detta beror naturligtvis på att det knappast går att fastställa hur stort hushållens sparande *skulle ha varit*, om inte sparstimulanserna funnits.

Sambandet mellan stimulans och effekt är emellertid centralt för denna uppsats. Vad man kan göra, är att försöka identifiera orsakssamband *indirekt* genom att undersöka hur sparandet inom de tre viktigaste sparsystemen utvecklats över tiden, jämfört med det *totala* hushållssparandet (se figur 2).

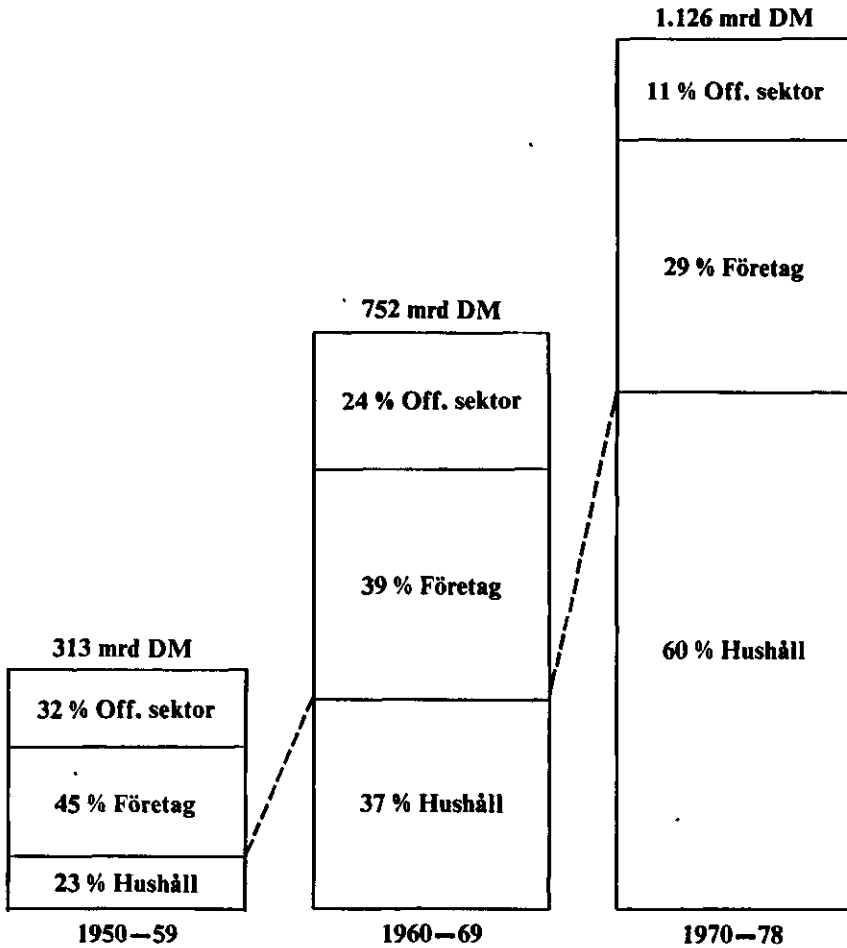
Den övre kurvan visar hushållens totala sparande och hur detta har ökat under två decennier, från drygt 20 miljarder DM till över 100 miljarder DM (i löpande penningvärde). Den undre kurvan visar hur sparandet inom de tre sparsystemen utvecklats under samma tid, från 5 miljarder DM till ca 30 miljarder DM.

Den snabba ökningen förklaras till ganska liten del av inflationen; under den uppmätta perioden har det totala

- SÄK DU UT OCH HANDLA, GUSTAV?
- JA, MAN HAR JU INTE RÄD ATT SPARA PENGAR NUFÖRTIDEN.

Figur 1. Samlat nysparande i Västtyskland 1950—1978 och dess fördelning (miljarder DM resp procent).

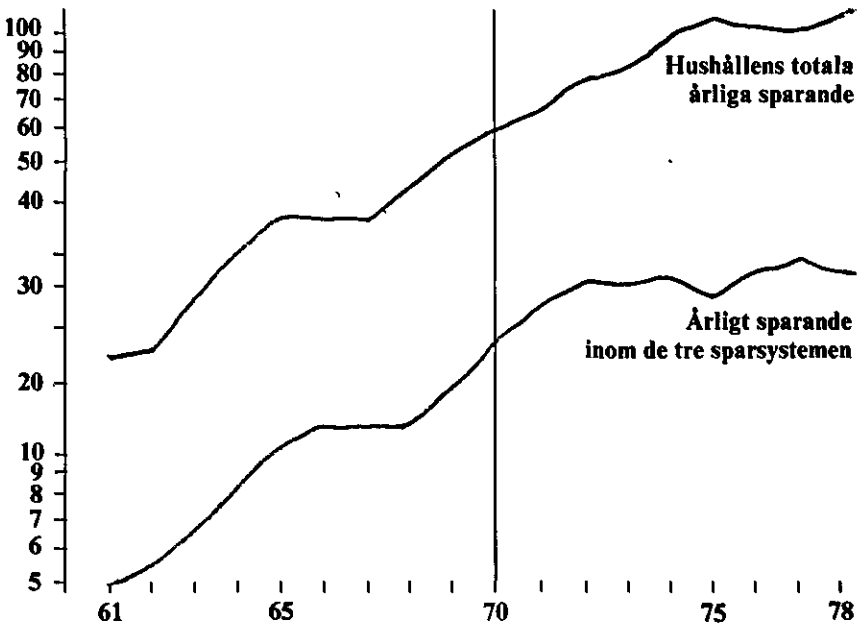
Källa: Bundesbank.

hushållssparandet mer än fyrdubblats. Det premierade sparandet har mer än sexdubblats i nominella termer. Inflationen var under samma tid ganska måttlig, prisindex steg mellan 1961 och 1978 från 100 till ca 180, dvs mindre än en fördubbling. I reala termer betyder detta att det samlade hushållssparandet under perioden *mer än fördubblades*, och att det premierade sparandet *mer än tredubblades*. Det är påfallande hur det totala sparandet och det premierade

sparandet utvecklats parallellt, framför allt under 60-talet.

De två måtten på hushållssparande har alltså utvecklats på ett liknande sätt. Frågan är vilka slutsatser man skall dra av detta. Det är inte självklart att denna likartade utveckling beror på ett direkt orsakssamband mellan premierat sparande och totalt sparande. Sparandet kan ha ökat beroende på helt andra faktorer. Låt oss studera dessa faktorer: *tradition, inflation* samt ökad *reallön*.

Figur 2. Sparstimulanssystemen och hushållens totala årliga sparande, mrd DM (logaritmisk skala).

Källa: Bundesbank

Alternativa förklaringar

Det är onekligen sant att Västtyskland sedan länge präglats av en stark spartradition. Hushållens sparande har sedan länge varit förhållandevis högt i Västtyskland, och regeringen har haft som politik att slå vakt om detta sparande. Men starka sparvanor förklarar ändå inte den markanta *uppgången* i hushållens sparande, som kunnat redovisas ovan. Spartraditionen skulle snarare innebära ett *permanent* högt sparande, vilket det inte är frågan om här. Alltså bortfaller traditionen som förklaringsfaktor.

Inflation kan påverka sparande både uppåt och neråt. Hög inflation innebär ju att sparandets reala avkastning sjunker, vilket borde avskräcka spararna. Å andra sidan tyder senare forskning på

att spararna försöker bevara det reala värdet av sitt sparande genom att spara *mera* i inflationstider.

Inflationen i Västtyskland har under efterkrigstiden präglats av två saker: den har varit låg och den har varit tämligen stabil, dock med en viss ökning under 70-talet. Detta borde leda till ett lågt stabilt sparande, vilket är motsatsen till vad vi ovan konstaterat, nämligen ett högt och snabbt ökat sparande. Inflationen bortfaller därför troligen som förklaringsfaktor.

Vad gäller reallönens utveckling, så räcker det med att notera, att reallöneökningarna för västtyska industriarbetare under början av 70-talet, när just denna grupp slog igenom som sparare, avtog tämligen snabbt. Ökade realinkomster kan således inte förklara det ökade sparandet inom denna grupp.

Slutsatsen av detta blir, att det är svårt att finna några alternativa förklaringar till sparandeökningen hos hushållen. Denna brist på alternativ gör att sparstimulanserna framstår som en trolig förklaring bakom uppgången av det totala hushållssparandet i Västtyskland.

Jämförelse Sverige—Västtyskland

Alla dessa slutsatser som dragits ovan avser Västtyskland. Frågan är i vad mån de kan gälla för vårt eget land.

Sedan ett par år har vi i Sverige ett system för sparstimulanser, det s k skattesparandet, som har vissa likheter med det västtyska systemet. Maximalt 400—600 kr per månad kan sparas, och på detta får man en skattereduktion på 20—30 procent, mot att sparbeloppet hålls inestående 5 år. Det svenska skattesparandet måste betraktas som relativt framgångsrikt. Efter genombrottet vintern 81 för skattefondsparandet, förefaller det årliga premierade

sparandet komma upp i 2,5—3,0 miljarder per år.

Detta kan dock inte alls jämföras med resultaten i Västtyskland. För det första skulle ett hushållssparande på "västtysk nivå" i vårt land betyda 8—10 miljarder kr i årligt premierat sparande, dvs tre gånger det nuvarande. För det andra innehåller det västtyska premiesparandet betydligt mer *nysparande*. Det utmärkande för de västtyska sparprogrammen är, som framhållits ovan, att de fått störst effekt i tidigare lågsparande grupper. I vad mån det svenska systemet har fått fram något större nysparande är fortfarande omdebatterat. Vad man tror sig veta är att det ännu i begränsad omfattning nått ut till tidigare icke-sparare.

En av de intressantaste slutsatserna man kan dra av det västtyska exemplet är att det är genom att premiera sparandet i de verkligt breda folklagren som man kan få fram ett verkligt omfattande nysparande. Det borde kunna vara en lärdom även för vårt eget land. Skattesparandet skulle kunna reformeras.